

Лав Криштапович

доктор филозофских наука,
професор Белоруског државног универзитета
културе и уметности, Минск, Белорусија

САРАДЊА БУГАРСКЕ И СРБИЈЕ КАО ОСНОВА БАЛКАНСКЕ СТАБИЛНОСТИ

Сажетак

Геополитичка катастрофа 20. века (уништење СССР-а), узимајући у обзир одређене модификације, вратила је Бугарску и Србију поново у ситуацију избијања Првог и Другог светског рата. Као резултат геополитичке катастрофе, регион Балкана се поново претворио у буре барута Европе, што је довело до појачане конфронтације не само у балканским земљама, већ у целој светској заједници. Превазилажење геополитичке катастрофе 20. века и ступање на пут балканске стабилности могуће је само уз учешће Бугарске и Србије у изградњи праведног мултиполарног светског поретка. Управо у заједничкој изградњи мултиполарног светског поретка српски и бугарски политичари и интелектуалци могу да пронађу јединствено гледиште о томе како да балканске земље из ситуације конфронтације изађу на пут истинске једнакости и сарадње. Али излазак на пут сарадње управо претпоставља повратак Бугарске и Србије у крило сверуских и свесовјетских принципа, јер је само у оквиру тих принципа обезбеђена независност и суверенитет Бугарске и Србије.

Кључне речи: Бугарска, Србија, Балканска федерација, стабилност, историјска условљеност.

Увод

Познати израз о Балкану као бурету барута Европе остаје актуелан и у наше време. Ова балканска специфичност била је условљена тиме, што су се после уклањања османског јарма, стицања независности и Балканских ратова 1912-1913, Бугарска и Србија разишле у својој геополитичкој привлачности и нашле у сфери утицаја интереса супротстављених великих сила – Руског царства и Аустроугарске. Чињеница је да је Аустроугарској било важно да гурне Бугарску против Србије и уруши Балкански савез. Рат између балканских савезника (Србије и Грчке, с једне, и Бугарске, с друге стране) заправо је предодредио распад Балканског савеза и означио почетак формирања нове конфигурације међу балканским земљама уочи Првог светског рата. Показало се да је Руско царство до лета 1914. године „у случају сукоба са Немачком и Аустроугарском империјом могло чврсто да рачуна на подршку Француске, Србије и Црне Горе. Није било потпуног поверења у подршку Енглеске, а став Румуније је био још мање сигуран. Што се тиче Бугарске и Турске, њихове владе су биле јасно наклоњене Немачкој и Аустроугарској” [1, стр. 513].

Иако данас више нема ни Руског, Немачког, Аустроугарског или Отоманског царства, ипак, ово геополитичко поравнање задржава свој значај и у нашем времену, када је Бугарска у сфери интереса колективног Запада, а Србија у свом историјском менталитету наставља да се оријентише према Русији. Дакле, разумевање историјске условљености сталне конфронтације између Бугарске и Србије лежи у основи отклањања ове конфронтације и преласка две водеће балканске земље на сарадњу као одлучујућег услова за стабилност Балкана. Историјски екскурс о процесу формирања конфронтације између Бугарске и Србије преузет је из књиге: («История южных и западных славян» под редакцией Г.Ф.Матвеева и З.С.Ненашевой. В 2 т. Т. 2. – М.: МГУ, 1998) [2].

БУГАРСКА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

Већина политичких снага у Бугарској доживљавала је избијање Првог светског рата као прилику за освету за неуспех у Другом балканском рату. Њихове територијалне претензије тичале су се углавном Македоније, Тракије и Добруце. У почетку, док је трајало

закулисно договарање, и владајуће и опозиционе странке су се изјасниле о својој привржености политици неутралности. Касније, питање је било само којој од зараћених страна да се придружи да би се постигло оптимално решење територијалних проблема. Изузетак је у овом случају био став две странке које су биле доследни противници уласка Бугарске у рат – Бугарске радничке социјалдемократске партије (ужи круг социјалиста) и Бугарског земљорадничког народног савеза (БРСДП и БЗНС).

Влада В. Радославова настојала је да добије чврсте гаранције максималног задовољења својих захтева пре уласка Бугарске у рат, а не после његовог завршетка. Земље Антанте, принуђене да воде рачуна о интересима Србије и Румуније, нису биле у стању да им их обезбеде. Стога су изјаве опозиционих партија о неприхватљивости уласка земље у немачко-аустријски блок изгледале неуверљиво. Немачка је пристала да се Бугарској, за учешће у рату против Србије, пренесу спорне и неспорне (по бугарско-српском уговору из 1912) зоне у Македонији, као и територије дуж горњег тока реке Мораве; у случају уласка Румуније и Грчке у рат на страни Антанте – до окупације Добруце од стране Бугарске и територије коју је Грчка добила по Букурештанском мировном уговору из 1913, укључујући и Кавалу; да заједно са Аустроугарском обезбеди војни зајам. Ова околност, укључујући и ситуацију на фронтима, предодредила је избор кабинета В. Радославова. Шестог септембра 1915. године потписао је савезнички уговор и тајни уговор са Немачком, војну конвенцију са Немачком и Аустроугарском и споразум о исправљању границе са Турском.

Према споразуму са Турском, којим је завршено формирање Четворног немачко-аустро-бугарско-турског савеза, Бугарска је добила територију од око 2,5 хиљада квадратних километара у Тракији уз леву обалу реке Марице. Тако је под њену контролу у потпуности прешла железничка пруга која је повезивала град Свиленград, који се налази недалеко од границе, са њеном једином луком на Егејском мору (од 1913. до 1919. године) Дедеагач (Александрополис).

Влада В. Радославова је 20. септембра 1915. објавила мобилизацију и замену „строге” неутралности „оружаном” неутралношћу. Почетком октобра, под укупном командом фелдмаршала А. Макензена, распоређено је 14 немачких и аустроугарских, као и 6 бугарских дивизија. Они су кренули у заједнички напад на Србију. Бугарске трупе су учествовале у Моравској и Косовској операцији,

у којој је српска војска поражена. Осим тога, успели су да зауставе напредовање англо-француске експедиционе снаге, чији је задатак био да пружи помоћ Србима. Услед тога су се раштркане јединице српске војске повукле кроз планине у Албанију, а експедициона снага се повукла у солунску област, где је крајем 1915. године од ушћа реке Струме (Стримонос) до Албаније формиран Солунски фронт. После овога, борба је неко време добила позицијски карактер. У лето 1916. бугарске јединице су кренуле у офанзиву, али су убрзо биле принуђене да је зауставе. У јесен 1916. године трупе Антанте су покушале да промене ситуацију. Успели су да заузму град Монастир (Битољ). Међутим, у зиму 1916. године ситуација на Солунском фронту се поново изједначила и остала практично непромењена све до јесени 1918. године.

Септембра 1916. и Бугарска је ушла у рат са Румунијом. Заједно са немачким трупама, бугарске трупе су учествовале у заузимању Букурешта и окупацији западне Румуније. Заузели су Добруцу до делте Дунава. На реци Серет је настао нови фронт, са руским и румунским трупама на једној страни и бугарским и турским на другој. Од почетка 1917. војне операције на румунском фронту добијају и позицијски карактер.

До краја 1917. Бугарска се нашла у дубокој кризи. Трећи рат с почетка века исцрпео је све њене ресурсе. Производња је значајно смањена, државни дуг је износио око 2 хиљаде лева по глави становника, а инфлација је расла алармантном брзином. Покушаји да се уведе државна регулација привреде никуда нису довели. Као резултат тешкоћа које доживљава земља, друштвене противречности су се појачале. Од 1917. такозване „гладне” и „женске” побуне постале су уобичајене.

У самој војсци се ширила антиратна пропаганда коју су спроводили углавном чланови БРСДП и БЗНС. Фактор који је значајно повећао њен утицај била су дешавања у Русији. На румунском фронту било је случајева братимљења бугарских и руских војника. У трупама су почели да настају војнички комитети. Припремили су серију побуна које су изазвале забринутост у команди. Репресивне мере нису помогле, а до марта 1918. осуђено је 40.000 војника и 800 официра, од којих је 450 осуђено на смрт.

Ситуацију је изузетно отежавао осећај предстојеће катастрофе. Пред владом је био нерешив задатак: да изађе из рата пре његовог краја и да истовремено обезбеди Бугарској територије које

је заузимала у Поморављу, Македонији и Добруци. Истовремено, мировни преговори између представника Четвороструког савеза и Совјетске Русије који су вођени у Брест-Литовску 1918. године показали су узалудност полагања нада у том погледу, пошто су претензије Бугарске на Северну Добруцу заправо игнорисане од стране Немачке.

Исход преговора у Брест-Литовску коначно је одлучио судбину владе В. Радославова. У јуну 1918. цар Фердинанд је именовао лидера Демократске странке А. Малинова за премијера, а лидера Радикалне странке С. Костуркова за његовог заменика. Укључивање представника опозиционих партија које нису директно повезане са учешћем Бугарске у рату у управљању земљом, међутим, није спасило ситуацију.

Премијер А. Малинов је 25. септембра 1918. године обавестио цара Фердинанда: „Влада је принуђена да са дубоким жаљењем призна да је рат изгубљен.” Одлучено је да се од команде трупа Антанте затражи примирје.

Земље Антанте, плашећи се понављања руских догађаја у Бугарској, пристале су да прихвате њен захтев за примирје. У Солуну је 29. септембра 1918. године потписан споразум који је предвиђао прекид ратних дејстава, повлачење бугарских трупа са територија које су заузеле, демобилизацију војске, са изузетком мањих граничних јединица, окупацију најважнијих стратешких тачака земље од стране јединица Антанте, као и коришћење њених лука.

Потреба да се ублажи положај држава Антанте према Бугарској приликом израде услова мировног уговора, као и да се поврати поткопана власт монархије, приморала је Фердинанда Сакс-Кобург-Гота да се одрекне престола у корист свог сина Бориса (1894-1943). Увече 3. октобра 1918. године, Фердинанд, који је владао Бугарском више од тридесет година, заувек је напустио земљу.

НЕЈСКИ МИРОВНИ УГОВОР

Делегација Бугарске је добила припремљени нацрт уговора 19. септембра 1919. године. Бугарској страни је у почетку било одређено 25 дана за разматрање нацрта, али су успели да издејствују продужење овог рока на два месеца. За то време Бугари су покушавали на разне начине и разним аргументима да увере силе победнице у потребу ублажавања услова уговора, али безуспешно.

Бугарска делегација је 13. новембра 1919. године саопштила да прихвата услове уговора, иако га сматра неправедним.

У складу са Нејским уговором, који је ступио на снагу 9. августа 1920. године Бугарска је изгубила територије које су јој гарантоване Цариградским уговором из 1913. у Западној Тракији, добивши заузврат право на „економски приступ” Егејском мору. Западна Тракија је, према Севрском (1920) и Лозанском (1923) мировном уговору, припала Грчкој. Истовремено, становништву које живи на овој територији дата је могућност да добровољно реши питање држављанства (бугарског или грчког). Бугарска јавност је услове из Нејског споразума доживела као другу „националну катастрофу”.

Све је то предодредило да у Другом светском рату Бугарска поново стане на страну Немачке у нади да ће се осветити за пораз у Првом светском рату и тиме окончати „националну катастрофу”. Али прелазак на страну фашизма бугарској владајућој класи није донео очекиване дивиденде. Цар Борис је доживео судбину свог оца и био је приморан да се одрекне власти и напусти земљу.

СРБИЈА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

Догађаји с почетка века у великој мери су одредили настанак нових оружаних сукоба на Балкану. Босанска криза 1908. године, балкански ратови, постепено растуће тензије у односима Аустроугарске и Србије, противречности између бивших савезника-учесника балканских ратова (посебно између Србије и Бугарске) дали су разлоге савременицима да Балкан називају „бурем барута Европе”.

Идеја о стварању јединствене државе југословенских народа јавила се још у периоду 18-19. века. У 20. веку добија квалитативно нови садржај. Многе друштвене и политичке личности заговарале су стварање такве државе у оквиру Аустроугарске (идеја тријализма). Међутим, један број радикалних личности у Аустроугарској и Србији сматрао је да је јединство Југословена могуће само у случају распада Хабзбуршког царства. Србија, која је стекла независност још у 19. веку, била је у очима многих потенцијални центар државног уједињења. Из тих разлога Србија је постала главни противник Аустроугарске на Балкану.

Након босанске кризе, која је умало постала повод за велики европски рат, Аустроугарску је захватио талас непријатељстава против представника царске управе, који су организовали чланови

илегалних друштава. Једна од тих организација била је Млада Босна. Управо су чланови ове национално-револуционарне организације припремили покушај убиства надвојводе Франца Фердинанда (1863-1914). Надвојвода је стигао у Сарајево, у чијој су близини аустроугарске трупе изводиле маневре. Посета је била темпирана на обележавање годишњице Косовске битке (1389), коју су Срби схватили као вређање националних осећања. На годишњицу Косовске битке, 28. јуна 1914. године (Дан Светог Вида), српски гимназијалац и члан Младе Босне Гаврило Принцип пуцао је и убио Франца Фердинанда и његову супругу.

Везана савезничким обавезама према Немачком царству и њиме охрабрена, Аустроугарска је 23. јула поставила ултиматум. Одговор српске владе није задовољио владајуће кругове Аустроугарске, те је 28. јула објављен рат Србији. Треба нагласити да су и пре рата Србија и Црна Гора биле повезане са земљама Антанте. И државе Антанте и државе Тројног пакта ушле су у нови балкански сукоб и убрзо је рат добио глобални карактер.

Од августа до децембра 1914. године, аустроугарска војска, која је бројчано и технички била вишеструко надмоћнија од српских јединица, два пута је покретала масовне офанзиве из Босне и Војводине. Упркос томе, српске трупе су у августу однеле победу у планинском венцу Цера. Ово је био први пораз Централних сила, а победа је названа „Српска Марна”. У децембру 1914. године, српска војска је неочекиваним противударом одбацила непријатељске трупе које су заузеле Београд и низ крајева западне Србије. Контраофанзива, започета код реке Колубаре, довела је до потпуног протеривања освајача са целе територије земље. Генерални гувернер Босне и Херцеговине, командант Балканског фронта Оскар Поћорек био је приморан да поднесе оставку. После овога, до октобра 1915. године, на Балканском фронту је наступило привремено затишје. Црногорска војска се релативно успешно борила.

Ако је избијање рата било изненађење за Србију и војно и политички, онда је већ у децембру 1914. године српска влада (у Нишу) у декларацији коју је прочитао председник владе Н. Пашић (1845-1926) на седници Скупштине одредила коначни циљ рата – „ослобођење и уједињење све наше неслободне браће: Срба, Хрвата и Словенаца”.

У октобру 1915. године, немачке и аустроугарске трупе под командом немачког генерала Августа фон Макензена кренуле су у

офанзиву. Надмоћ снага није била на страни српске војске која је одступала према југу. Улазак Бугарске у рат на страни Централних сила, напредовање бугарске војске са истока приморало је српску војску на повлачење кроз планине Албаније до обале Јадрана. Десетине хиљада цивила повукло се заједно са војском. Италијанска морнарица, која је 1915. године ушла у рат на страни Антанте, није имала довољно снага на Јадрану. На инсистирање Русије, бродови Француске и Енглеске убрзали су евакуацију српских јединица на острво Крф, а потом и на Солунски фронт. Црногорска војска такође није била у стању да издржи напредовање непријатељских трупа. Краљ Црне Горе је нашао уточиште у Италији, а његова земља, као и цела Србија, била је окупирана.

Не желећи да се бори за интересе Хабзбуршке монархије, предао се веома значајан број војника и официра Аустроугарске. Ова појава је постала широко распрострањена на Источном фронту. Од заробљених Југословена у Русији су 1916. године почеле да се формирају добровољачке јединице. Оне су учествовале у борбама на румунском фронту, у Добруци, а од 1918. и на Солунском фронту, где су се бориле трупе сила Западне Антанте и реформисане српске војске. У овим биткама су учествовале и руске бригаде. То су биле трупе Солунског фронта после периода позиционог рата 1916-1917. године. А у јесен 1918. године, пробивши одбрамбену линију немачких, аустроугарских, бугарских и других војних формација Централних сила, почели су да ослобађају југословенске земље од окупатора. На главном правцу продора налазиле су се јединице српске војске и југословенски добровољци.

ПОЛОЖАЈ У ЈУГОСЛОВЕНСКИМ ЗЕМЉАМА

Непосредно након покушаја Сарајевског атентата и након објаве рата Србији, југословенски народи Аустроугарске били су подвргнути софистицираном терору. Хиљаде Срба послато је у специјалне логоре, посебно они који су живели у близини ратних подручја. Након суђења младобосанцима, осуђеним на смрт или доживотни затвор, уследио је низ процеса против припадника интелигенције осумњичених за нелојалност власти. Нарочито суморну репутацију стекло је суђење такозваним „државним издајницима” у Бањалуци 1916. године. Више од 150 Срба – саборских посланика, свештеника, учитеља, ученика осуђено је на вишегодишње

затворске казне, а неки од њих су и стрељани. Војни судови осу-дили су десетине хиљада људи на смрт.

Од свих југословенских крајева, ситуација је била најтежа у окупираној Србији и Црној Гори. Окупационе власти су забраниле деловање свих партија и јавних организација. Око 150 хиљада политички активних грађана Србије који су остали на овим територијама интернирано је и затворено у затворе и концентрационе логоре. Политика пљачке и репресије према локалном становништву постала је уобичајена појава. Крађа шумских, рудних и прехранбених ресурса и њихов извоз у Аустроугарску и Немачку такође су била карактеристика тог времена. Глад је била стални пратилац становништва Србије и Црне Горе.

Октобарска револуција 1917. године у Русији имала је дубок утицај на све аспекте друштвено-економске и политичке ситуације у многим земљама, укључујући и југословенске земље.

Ратом исцрпљеним народима Аустроугарске, природно су прирасле бољшевичке паролe о миру без анексија и обештећења, о праву нација на самоопредељење, чак до отцепљења и формирања независних држава.

После Брест-Литовског мира у марту 1918. године, десетине хиљада Југословена почеле су да се враћају у своју отаџбину, што је значајно погоршало друштвене поделе причама о коренитим променама у Русији. Војници који су бежали са фронта, такозвани „зелени одреди“, са оружјем у рукама, крили су се по шумама и планинама од казнених снага. „Зелени“ одреди били су посебно бројни у Хрватској и Славонији, Истри, Далмацији, Босни и Херцеговини. Инспирисани догађајима у совјетској Русији, покушали су да почну са земљопоседничком поделом, а касније, у јесен 1918. године, понегде у Војводини и Славонији проглашавају Црвене републике.

Фебруара 1918. избио је оружани устанак у аустроугарској поморској бази у Котору. Посаде више од 40 ратних бродова подигле су црвене заставе, а створени су и револуционарни комитети. Међутим, устанак је убрзо угушен. Многи побуњеници су бачени у затвор или стрељани. Гушене су и побуне у јединицама војске стационираним у Мостару и Крагујевцу.

Догађаји 1917–1918. имали су значајан утицај на одлуку о будућем државно-правном статусу југословенских народа.

На дан 29. октобра 1918. године проглашено је стварање Државе Словенаца, Хрвата и Срба уз потпуно одвајање од Хабзбуршког

царства и почело је формирање владе и локалних органа власти. После предаје Аустроугарске 3. новембра 1918. године и њеног коначног слома, Народна скупштина је објавила прекид непријатељстава са војскама Антанте.

Одлуку о стварању Народног већа и нове државне формације Југословена подржала је већина партија и политичких удружења. Једина странка која није ушла у састав Народног већа и нову владу била је Странка чистог права (Франковци). Њени чланови су се снажно залагали за Велику Хрватску у оквиру царства и добијали финансијску подршку од војне службе надвојводе Франца Фердинанда, а током рата били су главни покретачи репресије над Србима, посебно у Босни и Херцеговини.

Држава Словенаца, Хрвата и Срба трајала је нешто више од месец дана, од 29. октобра до 1. децембра 1918. године.

Црногорски народни сабор у Подгорици је 26. новембра 1918. године прогласио збацивање династије Његош, конфисковао краљевску имовину и одлучио да се уједини са Србијом на челу са династијом Карађорђевић. Одлуку о уједињењу са Србијом усвојила је и Народна скупштина Војводине 25. новембра 1918. године.

Делегација Народне скупштине у Загребу изнела је 1. децембра 1918. године апел кнезу регенту Александру (1888-1934) о уједињењу у Београду. Александар је пак прогласио формирање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (Краљевина СХС). Именовани дан се сматра званичним датумом стварања југословенске државе.

ЗАКЉУЧАК

Након завршетка Другог светског рата геополитичка ситуација на Балкану се драматично променила. Готово све балканске земље нашле су се у сфери утицаја СССР-а (Русије). За бугарску елиту дошло је време за дубоко преиспитивање улоге своје земље не само у региону Балкана, већ на целом европском континенту. За Бугарску је почео период мира и просперитета. Сви досадашњи проблеми показали су се безначајним у односу на место које је Бугарска заузимала, налазећи се у сфери утицаја СССР-а, утицаја који је био по природи истинске једнакости и сарадње у оквиру Организације Варшавског пакта и Савета за међусобну економску помоћ.

Геополитичка катастрофа 20. века (уништење СССР-а), узимајући у обзир одређене модификације, вратила је Бугарску и

Србију поново у ситуацију избијања Првог и Другог светског рата. Као резултат геополитичке катастрофе, регион Балкана се поново претворио у буре барута Европе, што је довело до појачане конфронтације не само у балканским земљама, већ у целој светској заједници. Превазилажење геополитичке катастрофе 20. века и ступање на пут балканске стабилности могуће је само уз учешће Бугарске и Србије у изградњи праведног мултиполарног светског поретка. Управо у заједничкој изградњи мултиполарног светског поретка српски и бугарски политичари и интелектуалци могу да пронађу јединствено гледиште о томе како да балканске земље из ситуације конфронтације изађу на пут истинске једнакости и сарадње. Али излазак на пут сарадње управо претпоставља повратак Бугарске и Србије у крило сверуских и свесовјетских принципа, јер је само у оквиру тих принципа обезбеђена независност и суверенитет Бугарске и Србије.

Да би дискредитовали нашу сверуску историју, чињеница је да прозападни историчари и политичари користе чисто софистичко средство када покушавају да растављају холистичку филозофију сверуског живота на многе различите, насумичне, фрагментарне догађаје, инциденте, појединачна сећања, лишавајући сверуску појаву опште логике и смисла.

Природа софизма је у томе што се апстрактни и једностранни аргументи и примери користе у зависности од интересовања одређеног историчара, писца, новинара и позиције у којој се тренутно налазе. На пример, историчар или новинар који исказује антисовјетске или антируске ставове увек ће тражити примере, догађаје и износити сећања која ће довести до дискредитације наше историје. То је софизам. Чињеница је да сваки историјски догађај, истргнут из специфичног историјског контекста, постаје апстрактан и стога бесмислен. На основу такве методологије сазнања немогуће је адекватно схватити историјски догађај, немогуће је схватити смисао Историје.

Зато морамо схватити да је управо у логици софизма састављена Резолуција Европског парламента од 19. септембра 2019. године: „О значају европског историјског памћења за будућност Европе”, која под софистичким аргументом изједначавања нацизма и комунизма, заправо има за циљ дискредитацију совјетског периода наше сверуске историје и рехабилитацију колаборационизма под изговором да су се колаборационисти, као антикомунисти

и антисовјетисти, наводно борили за слободу и независност својих земаља, и стога немају никакве везе са нацизмом и његовим злочинима против човечности. Користећи софистичку аргументацију изједначавања нацизма и комунизма, Европски парламент одговорност за геноцид пребацује искључиво на Немце, оправдавајући тиме злочиначке колаборационистичке режиме и формације (балтички есесовци, украјински бандерофашисти, пољски националисти, хрватске усташе, румунски легионари, бугарски фашисти) који су сарађивали са нацистима, покушавајући да колаборационисте, „чије су руке починиле масакре хиљада и милиона људи, представе као борце против комунистичког режима” [3, стр. 6].

То потврђује и одавање почasti украјинском фашисти, припаднику СС дивизије Галиција, 98-годишњем Јарославу Хунку, у канадском парламенту 22. септембра 2023. године. Јарославу Ханку аплаудирали су премијер Џастин Трудо, бандеровски језуита Владимир Зеленски и чланови канадског парламента. Јарослав Хунка је представљен као украјинско-канадски ветеран, „борац за украјинску независност против Руса током Другог светског рата”. Али у ствари, Јарослав Хунка је окорели нациста, припадник добровољачке дивизије „Галиција” СС трупа. У овој дивизији били су украјински нацисти, који су били познати по својим зверствима над совјетским ратним заробљеницима, Јеврејима, Русима и Белорусима. Покушавајући да се оправда што је величао украјинског нацисту, канадски премијер Џастин Трудо се осврнуо на „непознавање” биографије нацисте, у чију је част стојећи аплаудирао. Затим, када се његово лице нашло у нацистичкој прљавштини, био је приморан да призна да је оно што се догодило у канадском парламенту „била дубока срамота не само за парламентарце, већ и за Канаду”. Такво лицемерје показује да је срамна цела западна владајућа елита, која се, идеолошки и политички, не разликује од украјинских нациста из Другог светског рата. Стога није нимало случајно што су хиљаде украјинских нацистичких злочинаца нашле уточиште управо у Канади и што је канадска влада подржала фашистички режим Зеленског у Украјини.

О томе је отворено говорио грчки професор Димитриос Пателис. Како је рекао, „Скандал са појавом нацисте из СС дивизије Галиција у канадском парламенту има дубоке корене, будући да су потомци нациста дуги низ година заузимали руководећа места у земљи. САД и Канада су активно обучавале криминалце који су

систематски увођени у земље неопходне за њихов системски распад. Тако су уништили СССР. После овога, нацисти су послати у контролисане државе да оживе своје идеје” [4].

Узмимо, на пример, актуелну заменицу премијера у влади Цастина Трудоа, Кристију Фриланд, унуку украјинског нацисте Михаила Хомјака, која је величала Хитлера као историјску личност 20. века и предано радила у корист Трећег рајха под вођством генералног гувернера Ханса Франка, организатора Холокауста у Пољској. Али најважније је то што се Кристија Фриленд током своје каријере у канадској влади (била је министар унутрашњих послова, министар спољних послова, министар финансија) увек дивила нацистичким делима свог деде и сматрала га је својом личном инспирацијом. Како је Арина Цуканова иронично приметила, „госпођа Фриленд је унука нацисте, која се тиме веома поноси. Биће веома симболично ако она буде постављена на место генералног секретара НАТО. Истовремено, симболика савеза се може исправити” [5]. То јест, исправити тако да то одговара нацистичком кукастом крсту.

Једина разлика између нациста и њихових саучесника током Другог светског рата и њихових садашњих западних политичара је у томе што се модерна лицемерна буржоаска елита апстрактно увек противи оживљавању антисемитизма, ксенофобије, расне дискриминације, фашизма, а у пракси увек подржава нацистичку идеологију и политику. На пример, Берлин, на апстрактном нивоу, увек осуђује сваки облик десног екстремизма, расизма и антисемитизма, али није спреман да овим речима окарактерише Бандеру, СС дивизију Галицију, УН-УПА или украјински национални батаљон Азов. Како је исправно изјавила званична представница Министарства спољних послова Русије Марија Захарова, „неспремност немачких власти да признају украјинског сарадника Степана Бандеру или СС дивизију „Галиција” као следбенике нацизма је потврда рехабилитације нацизма у земљи” [6]. А ова ситуација је типична за цео колективни Запад. Узмимо Италију, где је премијер, како кажу стручњаци, постфашиста Ђорђа Мелони.

Стога не чуди што у Канади и другим западним земљама потомци нациста воде државе, а САД и Европска унија настоје да наметну светској заједници ону врсту „новог поретка” какав су фашисти и њихови колаборационисти некада желели да припреме за човечанство.

Зато је успостављање праведне мултиполарности у савременом свету камен темељац успостављања стабилности и сарадње на Балкану.

На ову околност је скренуо пажњу руски председник Владимир Путин у свом говору 5. октобра 2023. године на Валдајском форуму: „Са Запада стално чујемо: „Морате”, „Обавезни сте”, „Озбиљно вас упозоравамо”. Ко сте ви уопште? Какво право имате да некога упозораваате?” – изјавио је председник Русије [7]. Владимир Путин је формулисао следеће предлоге за успостављање новог светског поретка.

Први. Отворен, међусобно повезан свет у коме нико никада неће покушати да подигне вештачке баријере на путу опште комуникације међу људима, њихове креативне реализације и просперитета.

Друго. Разноликост цивилизација, које треба да буду темељ универзалног развоја.

Треће. Свеобухватна безбедност и трајни мир.

Четврто. Правда за све.

Пето. Једнакост.

Како је закључио Владимир Путин, „ово је квинтесенција целокупног историјског искуства човечанства”.

Управо та квинтесенција целокупног историјског искуства човечанства треба да буде у основи модерне политике Бугарске и Србије на Балкану.

Превела с руског Дајана Лазаревић

ЛИТЕРАТУРА

1. История СССР с древнейших времен до наших дней. Россия в период империализма (1900-1917). Серия первая – Т. VI. – М.: Наука, 1968.
2. Истории южных и западных славян: В 2 т.: Т. 2: Новейшее время / Под ред. Г.Ф.Матвеева и З.С.Ненашевой. – М.: МГУ, 1998. – 272 с.
3. *Шпигель, Борис*. Мир без нацизма // Российская газета. 14.10.2011.
4. Профессор Пателлис: скандал с нацистом в Канаде имеет глубочайшие корни // news.rambler.ru (дата доступа: 4.10.2023)
5. Арина Цуканова. Внучку нациста готовили к должности генерального секретаря НАТО // dzen.ru (дата доступа: 5.10.2023)

6. Захарова: заявление властей ФРГ о бандеровцах – реабилитация нацизма //
7. radiosputnik.ria.ru/20231009 (дата доступа: 12.11.2023)
8. Полный текст выступления Владимира Путина на заседании дискуссионного клуба «Валдай» 5 октября 2023: о чем говорил президент России // kr.ru/daily/27564/4833298/ (дата доступа: 16.10.2023).

Лев Криштапович

СОТРУДНИЧЕСТВО БОЛГАРИИ И СЕРБИИ КАК ОСНОВА БАЛКАНСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ

Аннотация: Геополитическая катастрофа XX века (разрушение СССР) с учетом некоторых модификаций вернула Болгарию и Сербию к ситуации начала Первой и Второй мировых войн. В результате геополитической катастрофы Балканский регион вновь превратился в пороховую бочку Европы, что привело к усилению конфронтации не только в балканских странах, но и во всем мировом сообществе. Преодоление геополитической катастрофы XX века и вступление на путь балканской стабильности возможно только при участии Болгарии и Сербии в построении справедливого многополярного мирового порядка. Именно в совместном построении многополярного мирового порядка сербские и болгарские политики и интеллектуалы смогут найти уникальную точку зрения на то, как вывести балканские страны из ситуации конфронтации на путь истинного равенства и сотрудничества. Но вступление на путь сотрудничества предполагает возвращение Болгарии и Сербии в путь общероссийских и общесоветских принципов, ибо только в рамках этих принципов обеспечивается независимость и суверенитет Болгарии и Сербии.

Ключевые слова: Болгария, Сербия, Балканская Федерация, стабильность, историческая обусловленность